

Anmälningsplikt i förskolan

- en lagförändrings påverkan på personalens handlingsutrymme

Av
Sandra Wrzalik

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)
Vt 13

Handledare:
Roberto Scaramuzzino

Abstract

Author: Sandra Wrzalik

Title: Mandated reporting in preschool- the impact of a statutory change on personnel discretion [translated title]

Supervisor: Roberto Scaramuzzino

Assessor: Mats Hilde

The aim of this study was to examine preschool teachers' assessments of child abuse and neglect. More specifically, the aim was to see how a change in the statutory change of Social Services Act (2001:453) may effect the teachers' assessment. The study was based upon semi structured interviews including a vignette completed with five staff members from two different city areas in Malmö, Sweden. Three of these interviews were with preschool teachers, one was with a preschool officer and one was with a special education teacher. The results were then analysed with M. Lipskys theory about street-level bureaucracy.

The vignette showed that being informed by the statutory change did not alter the staff members' assessment of the given vignette. This may be understood from the theory as a sign of discretion were the street-level bureaucrats at times must choose to primarily represent the goals of the organization or represent the citizens.

Keywords:

Discretion, statutory change, vignette, kindergarten teachers, child abuse and neglect

Nyckelord:

Handlingsutrymme, lagförändring, vinjett, förskolelärare, barn som far illa

Innehållsförteckning

INLEDNING	3
SYFTE	4
FRÅGESTÄLLNINGAR	4
BAKGRUND	5
PROP. 2012/13:10 OCH ANMÅLNINGSPLIKT	5
BARN SOM FAR ILLA.....	6
<i>Begrepp som används i uppsatsen</i>	7
TIDIGARE FORSKNING	8
FORSKNING OCH UTREDNINGAR I SVERIGE	8
VAD SOM VÄCKER MISSTANKAR	9
PROFESSIONELLAS RELATION TILL ANMÅLNINGSPLIKTEN	10
LAGENS UTFORMNING	12
METOD OCH VAL AV METOD	13
VINJETTMETOD	14
TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	16
<i>Urval</i>	17
ETISKA ÖVERVÄGANDE	18
TEORI	20
GRÄSROTSBYRÅKRATER	20
RESULTAT OCH ANALYS	22
FRAMTRÄDANDE TEMAN	22
<i>Barnet</i>	22
<i>Lagens påverkan</i>	23
<i>Agerande vid misstanke</i>	25
<i>Rädslor</i>	28
<i>Egna insatser</i>	28
<i>Hänvisningar till lagen</i>	29
<i>Relation till socialtjänst</i>	30
FÖRSKOLEPERSONAL SOM GRÄSROTSBYRÅKRAT	31
UPPSATSENS SAMMANFATTANDE RESULTAT	34
AVSLUTANDE DISKUSSION	36
REFERENSLISTA	38
BILAGOR	40
BILAGA 1, LAGFORMULERINGAR	40
BILAGA 2, VINJETT	41
BILAGA 3, RANGORDNINGSLISTA 1	42
BILAGA 4, RANGORDNINGSLISTA 2	43

Inledning

År 1982 stadsfästes socialtjänstlagen och har sedan dess förändrats och omformulerats i takt med samhällsutvecklingen där socialtjänsten fått ett allt större ansvar i samhället (Larsson-Swärd, 2009). Idag finner vi socialtjänstens ansvar som det yttersta skyddsnet för barn i samhället i socialtjänstlagen (SoL, SFS 2001:453) 5 kapitel 1 § som lyder:

”Socialnämnden skall verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden”

Förskolan är ingen obligatorisk skolform i Sverige, men 2012 uppskattades att ca 80 % av Sveriges barn var inskrivna hos kommunal huvudman och ca 20 % hos enskild huvudman, såsom föräldrakooperativ eller bolagsdriven förskola (Skolverket, 2013). Förskolepersonal möter dagligen barn och deras föräldrar och har därmed möjlighet att observera barnets beteende, utveckling och interaktion med sina föräldrar. Förskolan blir därför en viktig källa för socialtjänsten för att få kännedom om barn som far illa och är i behov av stöd eller skydd. Redan i 1924 års barnavårdslag fanns bestämmelser om anmälningsskyldighet (Olsson, 2011). Idag uttrycks anmälningsskyldigheten i SoL 14:1 och omfattar bland annat förskolepersonal. Anmälningsskyldigheten innebär att personal ska vid misstanke om att ett barn far illa utan dröjsmål anmäla det till socialtjänsten. Trots det visar det sig att förskolor anmäler i en mycket liten utsträckning (Larsson-Swärd, 2009; Olsson, 2011). När förskolepersonal väljer att inte anmäla sina misstankar till socialtjänsten förhindrar de barnets möjlighet att vid behov få tillgång till de resurser socialtjänsten har. Genom att inte anmäla riskerar även barnet att fortsätta att fara illa, vilket kan innebära psykiska och fysiska skador för barnets utveckling och förutsättningar även senare i livet (Hindberg, 2001). Jag ställer mig därför frågande till hur detta kommer sig. Är det möjligt att en lagförändring som ställer tydligare krav kommer att innebära att fler inom förskolan gör anmälningar utifrån SoL 14 kap 1 §?

1 januari 2013 antogs en ny lagändring som bland annat berör anmälningsskyldigheten. Både upplägget och innehållet har förändrats i SoL kap 14 § 1 där det nu tydligare framgår att de som arbetar med barn redan vid misstanke av att ett barn far illa ska göra en anmälan till socialtjänsten. Socialtjänsten i sin tur, kan i och med lagförändringen återkoppla till den som gjort anmälan huruvida en utredning öppnats eller inte alternativt meddela att en utredning redan pågår. Syftet med lagförändringen är att stärka stödet och skyddet för barn och ungdomar som far illa eller riskerar att fara illa (prop. 2012/13:10).

Olsson (2011) ställer sig tveksam till att lagförändringar skulle göra skillnad i praktiken och menar att tyngdpunkten bör ligga på tydligare riktlinjer och bättre kommunikation mellan

socialtjänst, förskola samt skola likväl som att yrkesutbildningarna tydligare måste klargöra anmälningsskyldigheter till blivande yrkesverksamma. En förändring i SoL 14:1 som motsvarar Olssons förfrågan är att socialtjänst bör erbjuda ett möte mellan barnet, vårdnadshavare och den som gjort anmälan om det inte strider mot barnets bästa.

Då jag snarlikt som Olsson (ibid.) anser det vara viktigt för socionomer att ta reda på varför så få anmälningar om att ett barn far illa görs trots anmälningsplikten, har jag funnit det intressant att undersöka om lagförändringen gör skillnad enligt yrkesverksamma förskolelärare. En möjlig aspekt för att förstå deras emellanåt olika agerande är att det är ett uttryck för deras handlingsutrymme. Micheal Lipsky, som 1980 myntade begreppet Street level bureaucrats, har i sin teori problematiserat arbetet som de professionella i människobehandlande organisationer bedriver utifrån de konflikter av förväntningar professionella måste hantera i sitt dagliga arbete.

Syfte

I min forskningsfråga vill jag undersöka hur förskolepersonal resonerar när de misstänker att ett barn far illa och om lagförändringen i prop. 2012/13:10 gör skillnad i deras ordinära handlande och i så fall hur. Med hjälp av ett fiktivt fall och öppna frågor ämnar jag i denna uppsats att söka förståelse för de bedömningar förskolelärare gör vid misstanke om att ett barn far illa. Vidare är målet att utifrån Lipskys teori förstå varför professionella agerar olika då anmälningsplikt råder.

Frågeställningar

- * Hur ser relationen mellan anmälningsplikten i 14 kap 1 § och praktiken på förskola ut?
- * Hur förändrar prop. 2012/13:10 förskolelärares agerande vid misstanke av att barn far illa?
- * Hur kan man utifrån Lipskys teori förstå ”glappet” mellan lagens utformning och personalens agerande?

Bakgrund

Prop. 2012/13:10 och anmälningsplikt

Syftet med ändringarna som föreslås i prop. 2012/13:10 är att stärka stödet och skyddet för barn och ungdomar som far, eller riskerar att fara, illa. En barnskyddsutredning tillsattes enligt direktiven (2007:168) efter att det uppmärksammats att det fanns brister, ett ökat behov av bättre samarbete samt att nya verksamheter och samverkansformer hade tillkommit. Utifrån resultatet berör propositionen följaktligen anmälningsplikt, utredningar av anmälningar och utformningen av insatserna som ges. För denna uppsats är endast ändringar rörande anmälningsplikten av vikt.

Den tidigare formuleringen av SoL 14:1 återges i bilaga 1. De förändringar som gjorts i paragrafen framhävs genom att vara skrivna med kursiv stil. Den nuvarande formuleringen lyder som följer:

14 kap. 1 §

Följande myndigheter och yrkesverksamma är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa:

- 1. myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom,*
- 2. andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten och kriminalvården,*
- 3. anställda hos sådana myndigheter som avses i 1 och 2, och*
- 4. de som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet och fullgör uppgifter som berör barn och unga eller inom annan sådan verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område.*

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller utsätts för fysisk eller psykisk misshandel i hemmet.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i *första* stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av *stöd och skydd*.

Om anmälan från Barnombudsmannen gäller bestämmelserna i 7 § lagen (1993:335) om Barnombudsman.

1 a §

Socialnämnden bör erbjuda barnet, vårdnadshavaren och den som gjort anmälan enligt 1 § ett möte om det med hänsyn till barnets bästa är lämpligt.

1 b §

Socialnämnden får informera den som gjort anmälan enligt 1 § om att utredning har inletts, inte har inletts eller redan pågår. Sådan information ska på begäran lämnas till anmälaren om det med hänsyn till omständigheterna inte är olämpligt att göra detta.

1 c §

Var och en som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa bör anmäla detta till socialnämnden.

I och med förändringarna i SoL 14:1 krävdes även ett tillägg i offentlighets- och sekretesslagen (OSL, SFS 2009:400) 26 kapitel för att sekretess skulle kunna brytas.

26 kap. 9 a §

Sekretessen enligt 1 § hindrar inte att uppgift om att beslut fattats enligt 11 kap. 1 a § andra stycket socialtjänstlagen (2001:453) eller uppgift om att sådan utredning som avses i den bestämmelsen redan pågår lämnas till den som har gjort en anmälan enligt 14 kap. 1 § samma lag, om det med hänsyn till omständigheterna inte är olämpligt att uppgiften lämnas ut.

Remittenterna är överlag nöjda med utformningen men framhåller viss kritik (prop. 2012/13:10). Justitieombudsmannen [JO] menar till exempel att den nya formuleringen kommer att innebära en risk för överrapportering som innebär att fler fall där socialnämnden inte kommer att kunna åtgärda problematiken inkommer. När detta sker menar JO att anmälan kommer att upplevas som meningslös. Skolinspektionen söker efter tydligare riktlinjer för vid vilken grad av misstanke en anmälan bör göras. Regeringen menar att på grund av barn och ungdomars varierande ålder och situationer kan en tydligare beskrivning inte göras men hänvisar till en handbok (prop. 2002/03:53 s. 47f) utgiven av socialstyrelsen. Flera remittenter har påpekat att återkoppling från socialnämnden är av vikt för anmälaren. Skolverket menar på att personal inom förskola och skola upplever en frustration över att inte få veta vad som sker efter en anmälan och Skolinspektionen framhäver att avsaknad av återkoppling har en negativ inverkan på viljan att anmäla. Regeringen har bemött önskemål om återkoppling i formuleringen av SoL 14:1 b.

Att det ställs krav på att skolverksamhet ska ha kännedom om innehållet i socialtjänstlagen kan kritiserars. Det är därför möjligt att finna hänvisningar till anmälningsskyldigheten, SoL 14 kap 1 §, i skollagen (2010:800) 29 kap 1 §, som även finns bifogad i bilaga 1.

Barn som far illa

Det finns ingen entydig definition av barn som befinner sig i riskzon eller barn som far illa och används idag snarare som ett samlingsbegrepp (Hindberg, 2001). Barnmisshandel eller omsorgssvikt kan även användas för att beskriva barn som far illa. Omsorgssvikt kan delas upp i kategorierna: fysisk och psykisk misshandel, sexuella övergrepp, kränkningar, fysisk försummelse samt psykiskt försummelse och vanvård (Hindberg, 2001; Killén, 1993) Dessa kategorier kan barn bli utsatta för i kombinationer eller enskilt och i varierande styrka. Huvudsakligen handlar det om ”brist på erkännande av och respekt för barnets behov, om avvisande och likgiltighet” (Killén, 1993:43). När barn inte får sina grundläggande behov tillgodosedda tar barnet allvarligt skada, vilket kan vara svårt att reparera längre fram (Hindberg, 2001). Hindberg (ibid.) skriver att enligt anknytningsteorin behövs det en stark och varm bindning mellan det lilla barnet och en vårdare för att barnet ska kunna få en normal

känslomässig utveckling, vilket annars kan ha en negativ inverkan på dess fysiska utveckling. Dock kan det vara svårt att avgöra när ett barn tar skada på grund av att ett visst behov inte blir tillgodosett, speciellt om behov är av psykologisk natur (ibid.). Det är svårt att utifrån barns reaktioner göra en bedömning vilket typ av omsorgssvikt de utsätts för, då olika barn reagerar olika på samma typ av omsorgssvikt medan andra reagerar snarlikt på olika typer av omsorgssvikt (Hindberg, 2001; Killén 1993, Färcaş & Roth, 2011). Oavsett vilken kategori av omsorgssvikt barnet utsätts för är gemensamma reaktioner hög nivå av ångest, sömnsvårigheter, koncentrationsstörningar, beteendeproblem, inlärningssvårigheter och relationsproblem (Hindberg, 2001).

Eftersom det inte finns en entydig definition av att ett barn far illa kräver det att rapporter och undersökningar som berör ämnet, definieras inledningsvis vad de menar med begreppet. Jag har valt att i början av varje intervju låta intervjupersonerna förklara hur de definierar barn som far illa samt ge några exempel på det. Sammanställningen av deras definitioner finner ni under rubriken *Begrepp som används* samt bilaga 3.

Begrepp som används i uppsatsen

I uppsatsen varvar jag att benämna de jag intervjuat som *respondenter* respektive *intervjuperson* för att variera språket. När jag hänvisar till en enskild person benämner jag dem utifrån deras yrkestitel medan jag använder ordet *förskolepersonal* när jag syftar på all personal som arbetar på förskolan, såsom förskolelärare, förskolechef, specialpedagog och i vissa fall barnskötare. Likväl skiftar jag mellan att använda *anmälningsplikt* och *anmälningskyldighet* i texten men syftar med båda begreppen på skyldigheten och plikten att göra en anmälan som uttrycks i SoL 14:1.

I mitt arbete har jag låtit respondenterna definiera samlingsbegreppet barn som far illa, då ingen entydig definition finns. En sammanställd lista över deras definitioner finns att läsa i bilaga 3. Huvudparten av respondenterna påtalar på olika sätt att barns hygien är något att vara uppmärksam på. Även barns förändrade beteende och när barn berättar att de utsätts för våld eller bevittnar våld är faktorer som väcker misstankar hos förskolepersonal att barn befinner sig i riskzon.

Tidigare forskning

En sökning i databasen LUBSearch med sökorden *mandated reporting of suspected child* och *primary school teachers* gav ett resultat på 1486 artiklar. Tillsammans med ordet *Sweden* hittades endast 307 artiklar som var granskade mellan åren 1976 och 2013. En orsak till skillnaden kan bero på att förskolelärare inte omfattas av anmälningsplikten i samtliga länder i världen. I databasen SwePub gjorde jag en liknande sökning. Sökordet *anmälningsplikt* gav mig endast 13 träffar och kombinationen *anmälningsplikt* och *barn* gav mig 4 träffar, varav två var kapitel i bok. Kombinationen *anmälningsplikt* och *förskola* gav inga träffar. Kompletterande sökning har därför gjorts genom att granska referenslistor efter forskning och andra dokument som genomförts i Sverige eller berör Sverige och ämnet anmälningskyldighet enligt SoL 14:1. Kommittén mot barnmisshandel (refererad i prop. 2002/03:53 s. 55) efterfrågar att mer forskning görs som berör barn som far illa. De anser att det är ett mångfacetterat problem som kräver tvärvetenskapliga studier, så väl medicinska som psykologiska. Den internationella och svenska forskning som jag har tagit del av har bland annat berört vad som väcker misstankar, professionellas relation till anmälningsplikten och lagens utformning.

Forskning och utredningar i Sverige

Som inledningsvis beskrivet gav den svenska sökdata-basen få träffar på ämnet anmälningsplikt. Flera olika forskare och utredningar menar att statistik och kunskap saknas vad gäller barn som far illa eller riskerar att fara illa (André Löfholm & Sundell, 2003; Lundén, 2010; SOU 2009:68; SOU 2001:72) och ytterligare efterfrågar att mer forskning inom området bedrivs (prop. 2002/03:53; Sundell, 1997; Cocozza, 2007). Det saknas statistik över hur många barn som berörs av den sociala barnavården i Sverige (André Löfholm & Sundell, 2003; Lundén, 2010) likväl som förhållandet mellan antal barn som misstänks fara illa och de som faktiskt anmäls till socialtjänsten. Ofta genomförs studier i Sverige utifrån hur olika yrkeskategorier uppfattar situationen (ibid.). I flera fall har det visat sig att professionella som arbetar med barn, och därmed omfattas av anmälningsplikten, generellt sett anmäler i en låg utsträckning men att det även kan variera mellan de olika yrkeskategorierna (SOU 2001:72; Lundén, 2010; Cocozza, 2003). Att utvärdera processen från det att misstanke väcks till att en insats utförs kan därför vara svår att utreda i Sverige till följd av avsaknaden av gemensam statistik, så väl som att lagen omfattar många skilda omständigheter (Cocozza, 2007). Barnuppdraget (refererad i prop. 2012/13:10) menar att det finns generella brister i kvalitén och den grundläggande rättssäkerheten vid hanteringen av anmälningar. Likt kommittén mot barnmisshandel (refererad

i prop. 2012/13:10 s. 30) har det tidigare efterfrågats i prop. 2002/03:53 och av kommittén mot barnmisshandel (2001) att mer tvärvetenskaplig kunskap om utsatta barn bör produceras. Utöver det frågar Sundell (1997) och Coccozza (2007) efter mer forskning för att förstå förhållandet mellan formuleringar i lagen och det praktiska arbetet likväl som att kunna förstå relationen mellan anmälaren och socialtjänsten.

Forskning i Sverige som berör anmälningsskyldigheten kan vara svår att sammanställa då formuleringen av lagen som definierar anmälningsskyldigheten har förändrats över tid. En del studier hänvisar till socialtjänstlagen 71 § som lagfästes år 1980 medan andra utgår ifrån socialtjänstlagen 14 kap 1 § som lagfästes år 2001. Innehållet och vilka som omfattas av lagen är ändå tämligen snarlika.

Vad som väcker misstankar

Under avsnittet *bakgrund* talar jag om att det finns olika definitioner av samlingsbegreppet barn som far illa. I Färcaş & Roths (2011) studie har respondenternas kunskap testats om de har kännedom vilka tecken som visar på att ett barn far illa. Några tecken som de redogjorde för som visade på att ett barn utsätts för fysisk misshandel var barn som försökte dölja sina blåmärken samt hade olika förklaringar till dem, förändrat beteende och barn som blev extremt rädda när någon talade bestämt till dem.

Ett barn som uppvisade tillbakadragenhet, sömnbrist eller var gråtmild var några tecken som uppgavs för barn som utsätts för psykisk misshandel. Majoriteten i studien kunde även identifiera dålig hygien hos barnet som fysisk vanvård, medan endast ett fåtal kunde identifiera psykisk vanvård, som kunde uttryckas i lågt självförtroende. Färcaş & Roth (2011) menar att eftersom barnmisshandel och vanvård har olika betydelser för olika personer påverkar det om och hur de reagerar.

Lundén (2010) presenterar en forskningsstudie där anmälningsskyldigheten definieras i snävare och mer vida tolkningar av anmälningsskyldigheten i Sverige. Den snävare tolkningen omfattar misstankar formulerade utifrån föräldrarnas beteende som exempelvis missbruk eller våld, medan en vid tolkning innefattar bedömningar utifrån barnets utveckling och hälsa. Resultatet av studien var att personal som baserade sina bedömningar på en vid tolkning av anmälningsskyldigheten, vars fokus främst var på barnets utveckling och hälsa, gjorde oftare en korrekt bedömning då de bättre lyckades identifiera omsorgssvikt (ibid). Lundén menar även att hur en viss situation negativt inverkar på barnets utveckling sällan beskrivs i litteratur. Denna

kunskap om hur en händelse hotar barns hälsa är viktig att ha för att sedan kunna avgöra vilka situationer som innebär att ett barn riskerar att fara illa (ibid.).

Professionellas relation till anmälningsplikten

Trots att det finns brister i forskning som berör barn som far illa finns det de som har, likt mig själv, funderat över varför professionella inte fullföljer anmälningskyldigheten. Feng, Huang & Wang (2010) och Haj-Yahia & Attar-Schwartz (2008) menar att det är de professionellas kontroll över vad som händer efter anmälan, deras attityd gentemot anmälningsplikten samt syn på sin egen professionalitet som förklarar varför professionella agerar så olika i situationer då en anmälan om att ett barn far illa ska göras. Ju mer respondenterna ansåg att de hade ett ansvar att skydda barnen desto mer var de benägna att göra en anmälan till socialtjänsten (Haj-Yahia & Attar-Schwartz, 2008). Colnerud (refererad i Hindberg, 2001 s. 146) problematiserar vidare att vid misstanke om att ett barn far illa kan personal tvingas att definiera vem som är den ”primära klienten” när hela familjen berörs till följd av misstankarna. Är det barnet som verksamheten omfattar eller är det föräldrarna som personalen identifierar sig med och känner sig lojala mot? Hindberg (2001) menar att oklarheten mellan personalens primära ansvar och den lojalitetskonflikt de upplever kan skapa diskussioner och kriser inom personalgruppen, likväl som personalgruppen gentemot arbetsledningen, om olika prioriteringar finns.

Hur insatserna och möjligheterna för det utsatta barnet att få hjälp ser ut i landet, eller lokalt, påverkar de professionellas val om en anmälan bör göras. Finns ingen adekvat hjälp att ge kan anmälan upplevas som meningslös eller till och med oetisk (Hindberg, 2001; prop. 2012/13:10; SOU 2009:68). Abrahams, Casey & Daro (1992) visar ytterligare på att det kan finnas en generell rädsla för anmälningsplikten. Deras resultat visar på att skolpersonal och förskolelärare är oroliga för att anmälan ska leda till repressalier för barnet, att relationen mellan läraren och barnet, alternativt lärarens relation till föräldrar, ska ta skada till följd av att en anmälan har gjorts. Personalen som känner oro att ett barn far illa kan samtidigt uppleva en rädsla för att en anmälan kommer att ”ställa till det” för barnet (Socialstyrelsen, 2004). Oron för risken att den goda relationen mellan personal och barnets föräldrar kan komma till skada till följd av en anmälan om att barnet far illa menar Hindberg (refererad i SOU 2001:72 s. 230) kan utgöra ett hinder för anmälan, och kan ses som en förklaring till varför anmälningsbenägenheten i förskolan är låg. Hindberg (2001) menar även att personal anser det vara en svår upplevelse att misstänkliggöra föräldrarna. Även i Brosig & Kalichman (1992) studie av psykologers relation till anmälningsplikt uppkommer det att möjligheten av att behålla klientens förtroende till behandlaren påverkar anmälningsbenägenheten. Däremot är det enligt Kenny (2001) endast ett

fåtal som instämmer i önskan om att inte bli inblandad i rättsliga förfarande som påverkar deras beslut.

Brist på tillräcklig kunskap om hur missförhållande upptäcks, hur anmälan ska göras och rådande lagar påverkar professionellas anmälningsbenägenhet enligt Feng et al. (2010) och Abrahams et al. (1992). Likaså uttrycks denna problematik av barnskyddsutredningen (2009) där personal i Sverige söker en nära relation till socialtjänsten för att få en bekräftelse om de gör korrekta anmälningar eller inte. Haj-Yahia & Attar-Schwartz (2008) finner dock inget samband mellan kunskap om landets lagar och anmälningsbenägenhet, vilket de menar kan bero på att de utgått ifrån respondenternas självupplevda kunskap om lagarna, till skillnad från Feng, J et al. (2010) studie där kunskapen prövades. Likväl kan erfarenhet eller vana att göra anmälningar påverka benägenheten att göra en anmälan (Brosig & Kalichman, 1992; Kenny, 2001). Bland barnomsorgspersonal fann Lundén (2010) att personal samtalar mycket med varandra i det dagliga arbetet, likväl som i situationer där de misstänker att ett barn far illa. Att samtala med sina kollegor kan innebära att de får en ökad förståelse för barnets signaler och möjliggör att utarbeta en plan för hur de ska gå tillväga för att bemöta problematiken. Samtidigt finns det en risk för att personalen ”pratar bort” sin oro för barnet och i sin tur att viktig information inte förmedlas vidare till socialtjänsten (Lundén, 2010). Att personalen gör en etisk avvägning mellan förväntad nytta kontra risken att skada barnet ytterligare strider dels mot hur anmälningsplikten är formulerad i Sverige och dels kan den influera personal till att avstå från att göra en anmälan (SOU 2009:68).

Orsaker till varför anmälan valts att inte göras kan vara osäkerhet på misstankar då bevis saknas (Feng et al., 2010; Kenny, 2001; Brosig & Kalichman, 1992), rädslor som hänvisas till anmälan utformning och konsekvenser för anmälaren (Balldin, 2010; Kenny, 2001) eller att personal ansåg att de hade tillräckliga resurser för att hantera situationen själva (Färçaş & Roth, 2011; Balldin, 2010; Hindberg, 2001). Studier visade även att relationen till socialtjänsten kunde vara en avgörande orsak till varför en anmälan inte gjorts. Flera påtalade att socialtjänstens arbete upplevdes som otillräckligt, oengagerat och som att situationen skulle förvärras på grund av kontakten med socialtjänst samt att de saknade förtroende till myndigheten (Feng et al., 2010; Färçaş & Roth, 2011; Kenny, 2001; SOU 2009:68).

Lagens utformning

Lagens utformning kan ha en betydelse för hur den professionella väljer att agera. Hur den professionella associerar begreppens innebörd påverkar val om en anmälan bör göras eller inte (Lundén, 2010). Lundén problematiserar detta i sin jämförande studie mellan hur personal på barnavårdcentraler och personal inom barnomsorgen tolkar anmälningsplikten. Konklusionen var att de vars anmälningar grundade sig i en vid tolkning av anmälningsplikten (vilken omfattade barnets utveckling och hälsa) oftare gjorde en korrekt bedömning av omsorgssvikt.

En annan aspekt är de professionellas attityd gentemot anmälningskyldigheten. I Kennys (2001) studie önskar 46 % av respondenterna, lärare på förskola alternativt grundskola, att de inte ska omfattas av anmälningsplikten då de ansåg att det var någon annans ansvar att förmedla misstankarna till socialtjänsten. Barnskyddsutredningen (refererad i prop. 2012/13:10 s. 46) menar att spännvidden vad gäller arten och graden av de missförhållanden som förväntas uppmärksammas i SoL 14:1 skapar svårigheter för personal att avgöra när en anmälan ska göras.

Ett flertal studier och rapporter menar även att återkoppling om ärendet till den som gjort anmälan från socialtjänsten har en inverkan på framtida bedömningar av anmälningskyldighet (prop. 2012/13:10; SOU 2009:68; Lundén, 2010). Personal inom förskolan är genom den dagliga verksamheten ofta fortfarande i kontakt med det barn som de gjort en anmälan för, även efter anmälan, och det kan vara avgörande för personalen att ta del av om en utredning eller insats påbörjats. Utan vetskap uppstår en osäkerhet om det behövs göras en ny anmälan när misstankar kvarstår eller nya uppstår (prop. 2012/13:10). Innehållet, när i tiden respektive avsaknad av återkoppling påverkar anmälningsbenägenheten hos personal i en liknande situation senare i arbetslivet enligt Lundén (2010).

Avslutningsvis ifrågasätter kommittén mot barnmisshandel (2001) och Coccozza (2003) om anmälningskyldighet är ett effektivt instrument för att uppmärksamma och tillgodose behoven för barn som far illa, eller riskerar att fara illa, då inkomna anmälningar är färre än misstankar som förekommer.

Metod och val av metod

I följande avsnitt beskriver jag de val av metod jag gjort samt förtjänster och begränsningar med dem. I detta arbete har jag använt mig av en kvalitativ metod med inslag av kvantitativa tillvägagångssätt. Empirin har samlats genom semistrukturerade intervjuer med öppna svar, en vinjett i tre steg samt genom rangordningar utifrån den enskilda respondentens svar.

Enligt Bryman (2011) är kvalitativ metod en forskningsstrategi som lägger tonvikten på ord och tolkningar av dem. På så sätt är respondenternas förståelse och uppfattning av en företeelse det som står i centrum snarare än att redogöra för hur det kanske faktiskt är. Samtidigt menar Bryman (2011) att man med fördel kan bedriva forskning som både består av kvalitativ och kvantitativ forskningsmetod för att sålunda låta metoderna komplettera varandra och utförligare kunna besvara forskningsfrågan.

Undersökningens mål är att tillsammans med intervjupersonerna diskutera hur de resonerar vid misstanke om att ett barn far illa och inför en anmälan. Enligt Egelund (2008) agerar individer snarlikt även om det gäller olika situationer och individer. Därmed är vinjettmetoden ett användbart verktyg. Fördelen med metoden är att samtliga berörda parter (intervjuperson, skribent och läsare) har samma givna situation som utgångspunkt. Hur vi sedan uppfattar och väljer att agera i situationen påverkas av de olika bakgrunder vi besitter. Något som är självklart för en förskolelärare, så pass självklart att de inte ens tänker på att berätta det, förekommer inte i andra yrkens dagliga arbete. På så sätt finns det en risk att inte upptäcka avgörande variabler om studien enbart genomförts med hjälp av intervjuer.

Semistrukturerade intervjuer är en vanlig intervjuform inom kvalitativ forskning och innebär att jag har använt mig av ett frågeschema med frågor utformade utifrån uppsatsens syfte, men har haft möjlighet att vara flexibel. Under intervjun har intervjuaren på så sätt möjlighet att frångå den ursprungliga strukturen för att fördjupa sig i svar som anses vara viktiga enligt respondenterna eller teman som de fann intressanta (Bryman, 2011). Användandet av semistrukturerade intervjuer är passade då syftet med studien är att försöka förstå hur respondenterna resonerar och uppfattar sitt arbete. En brist med metoden är att respondenterna inte haft möjlighet att förbereda sig på de frågor som kan komma att ställas vilket kan ha påverkat hur nyanserat de kunnat svara. Likväl är intervjuformen beroende av att jag som intervjuare är uppmärksam på de teman som respondenterna berör som faller utanför intervjuschemat men som kan vara av vikt för studien. Genom att vara lyhörd har intervjuaren

möjlighet att ställa följdfrågor som ger en mer nyanserad reflektion trots att respondent inte haft möjlighet att förbereda sina svar.

Möjlighet till reproducerbarhet, med andra ord möjligheten att få samma resultat om studien upprepas, är begränsad då svaren kan vara färgade av hur respondenten uppfattar studieämnet vid intervjutillfället. På så sätt kan samma intervjuguide över tid ge olika svar av samma respondent till följd av till exempel att respondenten utbildat sig ytterligare, varit med om fler situationer som studien ämnat studera eller annan form av utveckling. Som tidigare nämnt påverkas semistrukturerade intervjuer även av intervjuarens möjlighet att vara flexibel.

Ett annat verktyg som är vanligt vid vinjettstudier är enkäter. Enkäter kan bestå av både öppna och stängda frågor men det finns en risk att frågorna tolkas på olika sätt och jag som forskare har med detta verktyg sällan möjlighet att kontrollera hur frågorna tolkats. Med enkäter är det möjligt att komma i kontakt med fler respondenter men det finns en risk för låg svarsfrekvens då enkäter är beroende av motivation hos respondenten att besvara den samt att ett visst internt bortfall kan förekomma (Bryman, 2011).

Vinjettmetod

Vinjettmetoden utvecklades av Peter Rossi på 1950-talet och var till för att studera social stratifiering och är idag en lämplig metod för att kunna kartlägga människors värderingar och val (Egelund, 2008). Vinjettmetoden är ett sätt för forskare att genom samtal eller enkäter ta reda på hur respondenter agerar och resonerar i en given situation. Detta görs genom att konstruera ett enklare fall som respondenten sedermera får ta ställning till. En gemensam utgångspunkt, vilket i detta fall är vinjetten, talar för en högre validitet av studien (Blomberg, Kroll & Meeuwisse 2012). Ursprungligen tillhörde vinjettstudier kvantitativ forskningsstrategi men Egelund (2008) menar att med hjälp av vinjettstudier som innehåller kvalitativa moment i datainsamlingen kan forskare indikera väsentliga *prediktorer* för att på så sätt finna förklaringar till rådande värderingar (t.ex. professionella teorier, moraliska uppfattningar eller kontextuella betingelser). Vid vinjettstudier är forskningens syfte att analysera respondenters reaktionsmönster, vilket blir möjligt då samtliga har samma vinjett som kontextuell referensram. Vidare bygger metoden ursprungligen på antagandet att det finns några variabler som bestämmer hur vi bedömer, eller värderar, situationer och att våra värderingar är socialt konstruerade. Utifrån antagande, baserat på empirisk kunskap, om vilka variabler som kan vara avgörande formulerar forskare vinjetterna. Därefter söker forskare vilken eller vilka variabler som har varit de avgörande (ibid).

I min forskningsfråga vill jag undersöka hur förskolelärare resonerar när de misstänker att ett barn far illa och om en lagändring gör skillnad i deras ordinära handlande och i så fall hur. Egelund (2008) menar att vinjettstudier bland annat kan användas för undersökningar av professionella grupper värderingar och handlingsberedskap. På så sätt ter sig vinjettmetoden som en användbar metod för min studie. Egelund (ibid.) skriver att flera författare understryker att den situation vinjetten beskriver måste utifrån målgruppens perspektiv vara så realistisk och typisk som möjligt för situationen som ska studeras. De avgörande variabler som används bör även reflektera den teori som används eller vara inspirerad av tidigare empiriska forskningsresultat.

I processen av att skriva vinjetten har jag först tagit inspiration av fall som tidigare har används i forskning. De beprövade vinjetterna som används i Blomberg et al. (2012) samt Jergeby & Soydan (2002) riktar sig till socialarbetare och deras arbete vid barnomhändertagande och krävde därför att de anpassades till min målgrupp. Utifrån en intervju som jag genomförde med en yrkesverksam fick jag ta del av hur en typisk dag ser ut på en förskola, vanliga tecken på misshandel som en förskolelärare kan tänkas upptäcka och svårigheter de kan uppleva vid en anmälan. Utöver det har jag även tagit del av litteratur berörande barnmisshandel och omsorgssvikt för att få en förståelse för de olika begreppen och hur de kan uttrycka sig. På så sätt har det varit möjligt för mig att anpassa de vinjetter jag tagit inspiration av att bättre passa förskolepersonals arbetssituation.

Vinjetten som används handlar om Kim, 2 år, och hans mamma, 23 år, och är en vertikal vinjett vilket innebär att historien utvecklas med tiden i tre små historier. Informationen förskolepersonalen erhåller eskalerar från att Kim kommer till förskolan i sin nattblöja till att andra föräldrar talar om för förskolan att de sett Kims mamma ruska om honom. Vinjetten innehåller således både fysiska tecken, beskrivningar av beteenden och relation mellan barn och vårdnadshavare. I efterhand har det blivit tydligt för mig att vinjetten inte beskriver några styrkor eller skyddsfaktorer. I samband med uppsatsens syfte kan det ha färgat respondenternas svar om de antog att de vid något skede av vinjetten ska göra en anmälan. Dessa förväntningar kan minska trovärdigheten att respondenternas beskrivningar av hur de troligen skulle resonera och agera motsvarar deras agerande i en verklig situation. Samtidigt kan vinjetten användas för att göra en analys över mängden information respondent önskar att ha innan han eller hon beslutar om hur de ska agera. I bilaga 2 är det möjligt att läsa vinjetten i sin helhet.

Egelund (2008) menar att en kritik gentemot användandet av vinjettmetod är att respondenterna kommer att svara utifrån en "ideal situation" snarare än hur de verkligen gör. Likväl finns de

författare som menar att det hypotetiska draget i vinjetten samt utebliven uppföljning och kontrollering om svaren motsvarar verkligheten, innebär att svaren får en låg validitet. Därför uppmanar Egelund (2008) att forskare bör komplettera metoden med en gruppintervju där de får diskutera hur de brukar göra. På grund av att mina respondenter befunnit sig på olika förskolor och arbetes begränsade tid för datainsamling hade jag inte möjlighet att genomföra gruppintervjuer eller studera agerandet i en verklig händelse. Vid analysen av mitt material har jag därför i åtanke att svaren kan skilja sig från verkligheten.

Tillvägagångssätt

Studien inleddes med att jag skapade mig en bakgrund om forskningsläget och införskaffande förståelse för olika relevanta begrepp inom ämnet. Då jag saknar egen erfarenhet av hur en vardag kan se ut på en förskola, och än mindre hur förskolelärare reflekterar inför en anmälan, beslutade jag mig för att ha en förundersökning bestående av en intervju med en yrkesverksam som gjort ett flertal anmälningar. Utifrån den informationen jag fick genom intervjun och utformandet av vinjetter som Blomberg et. al (2012) samt Jergeby & Soydan (2002) använt sig av, formulerade jag en vinjett som ämnade vara så snarlik ett verkligt fall utifrån en förskolelärares perspektiv som möjligt. Målet var att skapa ett fall som visade på omsorgssvikt, vilket forskning visar på kan vara svårt att upptäcka (Hindberg, 2001; Killén, 1993). Då det är svårt att avgöra om det anses vara grund för anmälan eller inte hoppades jag på att det skulle skapa diskussion om det fiktiva fallet kräver att en anmälan görs eller inte. Ett sätt att styrka autenticiteten i det fiktiva fallet skulle ha varit att konsultera en socialsekreterare som är verksam inom utredningsenheten för barn och ungdomar inom Individ och Familj [IoF]. Detta gjordes inte, utan trovärdigheten i det fiktiva fallet kontrollerades istället i samband med intervjuerna. Huvudparten av respondenterna informerade att de hade varit med om liknande, eller delar av, situationer i sitt yrkesliv.

Totalt intervjuade jag fem personer på tre olika förskolor inom två stadsdelar; tre förskolelärare, två från stadsdel B och en från stadsdel A, samt en förskolechef i stadsdel A och en specialpedagog i stadsdel B. De semistrukturerade intervjuerna med öppna frågor varade mellan 30 och 90 minuter, beroende på hur utförligt intervjuerna valde att svara på frågorna. Intervjuerna hölls i personalrum eller samtalsrum på förskolorna och hölls till största del ostört. Vid ett fåtal tillfällen tvingades jag göra avbrott i intervjun vilket kan ha påverkat flödet i intervjun. Vinjetten som användes presenterades skriftligt för intervjupersonen att läsa och sedan tala om hur de skulle reagera efter varje steg i vinjetten (steg för steg). Därefter presenterades de skriftligt med SoL 14:1 (Lag 2012:776) och OSL 26:9 a (Lag 2012:778) samt

de tidigare formuleringarna av paragraferna. Vissa överstryckningar gjordes med markeringspenna i den nya formuleringen för att göra skillnaderna tydliga för intervjupersonerna. Efter att intervjupersonerna reflekterat över lagändringarna ombads de att se på vinjetten igen och tala om ifall de skulle agera annorlunda. Vinjetten, samt lagförändringen, presenterades skriftligt för att den kontextuella referensramen skulle vara densamma för samtliga respondenter.

Vid samtliga intervjuer har en diktafon används för att bättre fånga nyanserna i svaren vid analysen. Intervjuerna har därefter transkriberats av mig och tolkats utifrån gemensamma teman, studiens frågeställningar och den valda teorin. Vid sammanställning prövade jag inledningsvis att finna gemensamma mönster utifrån tre valda teman som är framträdande i Lipskys teori nämligen *relationer, konflikter och handlingsutrymme*, men dessa blev tämligen svåra att hålla isär. Därefter sökte jag gemensamma teman utifrån vad respondenterna själva lyft i sina intervjuer. De mest förekommande teman har sedermera tjänat som rubriker i mitt avsnitt *Resultat och analys*. Därefter har jag i analysen sökt möjliga samband mellan de gemensamma teman och Lipskys teori som presenteras i avsnittet *Teori* samt resultat utifrån *Tidigare forskning*.

Slutligen har presentationen av arbetet skrivits ned och bearbetats, vilket har resulterat i uppsatsen du nu har i din hand.

Urval

Även om det är socialsekreterare på IoF som utreder och fattar beslut om en åtgärd ska utföras, eller inte, är det oftast professioner utanför socialtjänsten som uppmärksammar att ett barn far illa eller fattar misstanke om att de far illa. Som tidigare nämnt är förskolelärare en av de yrkeskategorier som kommer i kontakt med barn mest och framförallt i ”normala” situationer. Detta borde ge dem en holistisk bild av barnen som de kommer i kontakt med samt viss insyn i barnens familjesituation.

Då syftet med denna undersökning är att få en förståelse för hur professionella som misstänker att ett barn far illa resonerar inför en anmälan till socialtjänst ansåg jag att förskolelärare är en passande målgrupp. Utifrån en rapport av Forskning och Utredning Skåne [FoU] (Gegner, 2009) valde jag ut två stadsdelar i Malmö Stad där flest anmälningar rörande om att ett barn far illa under 6 år var registrerade. Dessa stadsdelar kommer härnäst kallas för stadsdel A respektive B. Två stadsdelar valdes för att kunna göra ett antagande om generaliserbarhet i resultatet. Ett antal förskolor valdes slumpmässigt ut för att kontaktas per telefon eller e-post.

Några förskolor svarade inte på förfrågan medan andra tackade nej men tillslut fick jag kontakt med två förskolechefer från respektive stadsdel.

Efter de första intervjuerna började det kristallisera sig att förskolelärare inte gör anmälningarna till socialtjänsten själva. Vid misstanke eller vetskap om att ett barn far illa samtalar de med förskolechefen respektive specialpedagog, beroende på stadsdel. Kontakt togs därför med förskolechefen i stadsdel A och specialpedagogen i stadsdel B för att på så sätt följa ”kedjan” av anmälan och se om bedömningar skilde sig mellan professionerna.

Åldern bland respondenter har varierat mellan 25 och 57 år och deras arbetslivserfarenhet inom förskoleverksamhet sträcker sig från 3 månader till 35 år. Samtliga respondenter har en högskoleutbildning som förskolelärare eller motsvarande. Förskolechefen och specialpedagogen har i efterhand byggt på sin utbildning i samband med ny tjänst. Bland genomförda intervjuer var samtliga respondenter kvinnor. En respondent uteblev på grund av sjukdom. Hänsyn togs inte till könsfördelning vid den första kontakten med förskolorna. Respondenten som uteblev på grund av sjukdom var däremot man. Av den anledningen har jag valt att inte analysera resultatet utifrån ett genusperspektiv som annars hade varit av intresse.

Etiska övervägande

Syftet med forskning är att öka vår kunskap om flertalet ting och förbättra befintliga metoder, men det tillåter inte att individer får kränkas eller utnyttjas för resultatet av forskningen. För att konkretisera individskyddskravet kan det delas upp i fyra allmänna huvudkrav på forskning. Dessa är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 1990).

I min studie ämnar jag att studera om en lagändring har förbättrat befintliga metoder. Jag är medveten om att studien kan ses som ett ifrågasättande av de befintliga tillvägagångssätten. Det har därför varit av yttersta vikt för mig att respondenterna och deras arbetsplatser förblivit anonyma i enlighet med konfidentialitetskravet. Deras uppgifter har hanterats med största varsamhet under studiens genomförande och individerna anonymiseras i arbetet genom att benämnas utifrån sin yrkestitel och en slumpmässig siffra. Deras arbetsplatser har anonymiserats genom att i avsnittet *Urval* på ett begränsat sätt förklara hur jag valt förskolorna.

I studien har jag valt att använda mig av ett fiktivt fall. Målet med användandet av ett fiktivt fall var att göra det mindre känsligt vid sökandet av resonemang som intervjupersonerna gör då några faktiska beslut inte ifrågasätts. Samtidigt har användandet av vinjetten gjort det möjligt att komma nära hur de agerar i en verklig situation.

Samtliga respondenter fick information om studiens syfte och omfattning via sin chef och därefter förfrågan av mig om de önskade att delta. Ytterligare information och möjlighet att avböja deltagandet har givits i samband med att möte bokats. Medgivandet att delta i intervjun har likställts med ett samtycke att delta i studien. Samtliga respondenter har tydligt informerats inför intervjun att de när som helst kan välja att avbryta eller välja att inte svara på vissa frågor om svaret kan strida mot sekretesskrav från arbetsplatsen.

Samtliga intervjupersoner gav sitt medgivande till användandet av en diktafon vid intervjutillfället.

Teori

I följande avsnitt presenteras den teori som senare kommer att dominera analysen av det insamlade materialet. Valet av teorin beslutades efter valet av metod och teorins lämplighet har därefter prövats efter att de första intervjuerna genomfördes. Mina frågeställningar berör förskolepersonals val av agerande och hur en lagförändring förändrar dessa. Efter de första intervjuerna stod det klart att personalens upplevelser, resonemang och bedömningar stundom kan skilja sig från varandra vid samma situation och vid andra tillfällen vara snarlika. Detta fängade mitt intresse och en teori som kunde, på främst en individnivå, förklara skillnaderna i respondenternas agerande ansågs vara lämplig.

Gräsrotsbyråkrater

Street level bureaucrats, även kallat gräsrotsbyråkrat på svenska, är ett begrepp av Michael Lipsky (1980) och det beskriver en person som arbetar inom en människobehandlande organisation med att bemöta medborgarens behov genom att fördela organisationens resurser. Som gräsrotsbyråkrat har man fått ett ansvar och ett förtroende från samhället att agera på det sätt som anses vara rätt. Det arbetet är inte helt okomplicerat då krav från samhälle och de krav organisationen ställer på den anställde, som kan ha ytterligare andra krav, kan vara motstridiga. Bland alla dessa krav, önskemål och förväntningar utövar den professionelle sitt handlingsutrymme. Svensson (2008) beskriver handlingsutrymme som en möjlighet att välja sätt att agera utifrån uppdragets utrymme samt den professionella kunskapen man har för att göra rimliga beslut. Enligt Lipsky (1980) är gräsrotsbyråkraternas organisationens yttersta representanter av deras mål. Samtidigt är gräsrotsbyråkraternas även enskilda individer med egna mål, som inte alltid stämmer överens med organisationens mål.

På så sätt påverkas ramarna för arbetet utifrån hur de professionella arbetar kollektivt, *agency behavior*, samt hur de gör det enskilt (ibid.; Svensson, 2008). Frågan är om resultatet genom att göra lagtexten tydligare kommer att innebära att det bli fler individer/professionella som kommer att agera mer lika/som förväntat.

Lipsky (1980) menar att grunden till varför handlingsutrymmet är så karakteristiskt för gräsrotsbyråkraternas är att de annars inte hade haft möjlighet att genomföra sitt arbete om det inte fanns möjlighet att frånga regler och bestämmelse till en viss grad. En av anledningarna är att de arbetar med människor vilket kräver noggranna observationer och bedömningar som inte går att standardisera eller skapa mallar för hur den yrkesverksamma ska agera. Samhället söker inte bara att organisationen ska agera objektivt utan att byråkraten vid enskilt möte med

medborgaren även ska ha medkänsla för speciella omständigheter och vid dessa visa på flexibilitet, enligt Lipsky (ibid.). Dessa handlingar kan därför få olika värden beroende på om man relaterar dem till organisationens uppdrag eller det mellanmänniska samspelet med klienten. En handling kan således vara realistisk ur det ena perspektivet men helt felaktig ur det andra vilket skapar en konflikt som den professionella måste hantera, enligt förklaring av Svensson (2008). Konflikter inom gräsrotsbyråkratier har Lipsky (1980) förenklat till tre källor

1. klientcentrerade mål står i konflikt med social ingenjörskonsts mål
2. klientcentrerade mål står i konflikt med organisatoriska mål
3. målkonflikt och rollförväntningar

Dessa konflikter samspelar med varandra och är olika framträdande hos de olika professionerna men Lipsky (ibid.) menar att rollkonflikten kan påverka så väl den individuella yrkesutövarens effektivitet som organisationens riktning.

Lipsky (ibid.) presenterar bland annat lärare som gräsrotsbyråkrater men presenterar dem ofta i klassrummet eller i andra utbildningssammanhang. Utifrån Lipskys teori bedömer gräsrotsbyråkrater genom sitt arbete ofta vem som är, och vem som inte är, berättigad till de resurser organisationen har. I mitt arbete placeras förskolelärarna utanför sitt utbildningssammanhang och istället i ett beslutfattande som är tvingande gentemot föräldrar för att kunna skydda barnen. Därför kan Lipskys teori vid tillfällen vara svår att använda men jag har valt att använda den då den berör de konflikter som finns i yrkesutövandet i offentliga myndigheters handlingsutrymme. Samtidigt som förskolelärarna har skollagen att förhålla sig till ställer socialtjänstlagen krav på att de vid misstankar om att ett barn far illa utan dröjsmål ska göra en anmälan till socialtjänsten. Lipsky (ibid.) skriver att en av anledningarna till varför gräsrotsbyråkrater hamnar i fokus av samhällets debatt är då gräsrotsbyråkraternas beslut och agerande har en direkt påverkan på de medborgare de arbetar med. Inför en anmälan kan således förstås att förskolelärare tvingas ta beslut som kan upplevas som svåra. Socialtjänstlagens formulering kräver dessutom att beslutet ska tas direkt och utan dröjsmål.

Resultat och analys

I detta avsnitt har teman sammanställts och analyserats utifrån vad som varit framkommande i respondenternas intervjuer och mina frågeställningar samt att kopplingar till tidigare forskning förekommer. Därefter följer en djupare analys utifrån vald teori för att öka förståelsen för de teman som varit framträdande.

Framträdande teman

Respondenternas arbetsuppgifter skiljer sig till viss del från varandra. Som tidigare nämnt i *Urval* har förskolechef och specialpedagogen vidareutbildningar men samtliga respondenter har en förskolelärarutbildning i grunden. Förskolechefen är inte delaktig i verksamheten men har kontor i samma lokal och uppmanar personal att tidigt ta kontakt med henne vid behov. En gång i veckan hålls veckomöten där förskolechefen är delaktig. Specialpedagogen arbetar på tre förskolor som ligger på gångavstånd från varandra. Hennes arbetsvecka är uppdelad på de olika förskolorna och två gånger per år har de en så kallad ”barnreflektion” där personal lyfter olika situationer som diskuteras i personalgruppen tillsammans med specialpedagogen.

Barnet

hur ska jag kunna bli snäll om inte pappa slår mig?
(Förskolechef citerar ett barn)

Majoriteten av respondenterna uppmärksammar att när barn berättar om att det finns våld i deras vardag är något som väcker misstankar hos personalen att barnet far illa. Det kan gälla berättelser om bråk mellan föräldrarna eller att föräldrar slår – antingen på varandra eller på barnet. Förskolelärare 3 menar att det är svårare att upptäcka förskolebarn som far illa än barn i grundskolan. Barn kan, enligt förskolelärare 3, i grundskolan i större utsträckning själva berätta vad de varit med om. Specialpedagogen menar att barn kan ha funderat över dessa frågor en tid och det är därför viktigt för förskolelärare att vara uppmärksam på deras frågor då de kan komma upp vid lugnare aktiviteter, såsom vid måltider. Två av respondenterna tar även upp att allt barn säger inte behöver vara sant. Den ena hänvisar till att barn har fantasi medan den andra menar att när barn säger att de blivit slagna (respondenten har varit med om att barn sagt att de blivit slagna av personalen) så kan det vara ett sätt för barn att uttrycka att de upplever att de blivit kränkta eller fått en tillsägelse. Respondenten menar däremot att ett frekvent ljugande hos barn väcker oro hos personalen till varför barnet har så svårt att erkänna när barnet gjort fel. Både specialpedagogen och förskolechefen har varit med om att de gjort en anmälan till socialtjänsten utifrån vad barnet berättat. Att på förskolan kunna ge barnet trygghet och

möjlighet att prata på sina villkor efter att en anmälan har gjorts anser förskolelärare 2 är av vikt.

Ytterligare faktor som väcker misstanke att ett barn far illa bland respondenterna är barns förändrade beteende. Det gäller såväl barn som blivit mer aggressiva som de som har blivit mer tysta i sociala samspel. Dock behöver ett förändrat beteende hos ett barn inte betyda att de far illa, utan det kan även bero på andra saker såsom att en släkting gått bort, att barnet umgås med andra personer, befinner sig i trotsåldern eller har svårigheter med språket och uttrycker sin frustration över det.

Barns bästa eller för barnets skull är förklaringen hos de flesta respondenter till varför de väljer att agera och reagera vid oro för barnets mående. Förskolechefen talar om att det krävs mod för barnets skull att göra en anmälan och specialpedagogen berättar att hon brukar gå utanför sina arbetsuppgifter för att hjälpa barn att komma till bland annat läkare när deras föräldrar har svårigheter med det. Förskolechefen berättar att när hon arbetade som förskolelärare brukade hon diskutera med barnen om våld och hjälpa dem komma till insikt att det finns andra sätt att hantera svåra situationer än genom våld. Vid situationer där personal tvingats agera för barnets bästa menar förskolelärare 1 att det kan vara tungt att sedan möta föräldrarna dagligen, trots kunskapen att hon agerat i barnets bästa vilket arbetet som förskolelärare förutsätter.

Denna konflikt mellan att representera barnet och samtidigt upprätthålla en god kontakt med föräldrarna stämmer väl överens med Colnerud (refererad i Hindberg, 2001 s. 146) presentation av konflikten om vem som är den primära klienten, i en situation som berör hela familjen. Förskolelärare 1 påtalar att det kan vara besvärligt att möta föräldrar som hon misstänker utsätter sitt, eller sina barn, för fara. Samtidigt betonar hon utifrån sin profession att det är barnet som är den primära klienten.

Lagens påverkan

man behöver inte veta vad som händer men att om någonting händer
(Specialpedagog)

vår oro släpper inte, om vi inte får bekräftelse
(Förskolechef)

Efter att ha läst lagändringen i SoL och OSL reflekterade respondenterna främst på återkoppling från socialtjänst och att anmälan ska göras vid misstanke. Huvudparten anser att det är positivt, och till och med efterfrågat, att den som anmäler får en återkoppling från socialtjänsten huruvida en utredning öppnats eller inte. Tidigare fick förskolan ingen information eller bristfällig information från socialtjänsten. Det skapade otrygghet i hur de

skulle agera likväl som att det kunde upplevas som meningslöst att göra en anmälan när ingen skillnad blev synlig för förskolan och de inte fick ta del av om insatser gjorts. Däremot upplever respondenterna att det är svårt att uppskatta om lagändringen kan innebära att personal kommer att anmäla sina misstankar till socialtjänsten i ett tidigare skede än vad de gör idag, även om ovetskap kan vara en orsak till varför personal dröjer med att göra en anmälan.

Det uppmärksammas att omformuleringen gör det tydligare att anmälan ska göras vid misstanke då detta används som argument vid osäkerhet eller har förutsatts att det redan var förtydligt. När respondenterna fick frågan att reflektera om de hade agerat annorlunda i fallet om Kim efter att ha läst lagförändringen svarade de flesta att de inte skulle agera annorlunda. Endast förskolelärare 2 svarade att hon skulle agera annorlunda och göra en anmälan redan i första steget då misstankar hos henne hade väckts. Ytterligare en respondent, förskolechefen, övervägde att hon skulle agera tidigare men beslutade sedan, att som de övriga, svara att hon inte skulle agera annorlunda.

Förskolechefen uppskattar även att det gjorts satsningar på att möten mellan anmälaren, familjen och socialtjänsten ordnas. Förskolechefen anser att det finns mycket att vinna på för samtliga parter genom att ha möten.

Förskolelärare 3 reflekterar över, att även om den nya lagformuleringen i SoL är positiv, är ordet *anmälan* i Sverige fortfarande ett negativt laddat ord. Hon menar att trots att lagtextens innehåll förändrats och omformulerats betyder det inte nödvändigtvis att förändringen når fram till föräldrarna eller ens personal.

Respondenterna ger här forskning ytterligare stöd till att återkoppling till den som gjort anmälan är positivt mottaget och av vikt. Likt forskning och utredningar kan återkoppling ha en inverkan på framtida beslut och bedömningar (prop. 2012/13:10; SOU 2009:68; Lundén, 2010). När det inte blir tydligt för förskolan att deras agerande gör en positiv skillnad för barnet riskerar det att förskolepersonal ifrågasätter värdet i att göra en anmälan samt att oro för barnet inte riktigt släpper. En insats blir inte alltid synlig för förskolan trots att de möter barnet dagligen och ovetskapen om en insats blivit beviljad gör att personal är osäkra om en ny anmälan behöver göras om misstankar kvar står eller att nya uppstår (prop. 2012/13:10).

Agerande vid misstanke

Allt är inte så svart och vitt
(Förskolelärare 1)

Stadsdelarna A och B har snarlika rutiner vid misstanke om att ett barn far illa. Förskolepersonal som misstänker att ett barn far illa ska tala om detta för förskolechef respektive specialpedagog som sedan går vidare med att göra en skriftlig anmälan till socialtjänsten. Vid oklara fall ringer förskolechefen en mottagning inom IoF där det är möjligt att aidentifierat rådgöra om anmälan bör göras. Specialpedagogen diskuterar ibland tveksamma fall med sin chef och nämner att det är möjligt att aidentifierat rådgöra med socialtjänsten men framhäver att hon själv oftast gör bedömningen om de ska gå vidare med anmälan eller inte.

Nedan följer tre tabeller över hur de olika respondenterna tror att de skulle ha agerat i fallet Kim om det hade utspelat sig på deras förskola. De tre tabellerna representerar de tre olika stegen fallet Kim är uppdelat i. Det fiktiva fallet i sin helhet finns i bilaga 2.

Kryssen (x) i tabellen markerar de val respondenterna gjort i respektive steg. Halva kryss (/) representerar det alternativ de också skulle kunna tänka sig att göra. *Fsk* står för förskolelärare, *Fsk chef* för förskolechef och *Sec. ped* för specialpedagog. *Varningsklocka* innebär att personen känner viss oro. Förskolelärare samtalar då med sina kollegor medan förskolechef rådgör med socialtjänst och specialpedagogen med sin chef.

Steg 1

	Stadsdel A		Stadsdel B		Spec. ped
	Fsk 1	Fsk chef	Fsk 2	Fsk 3	
Inget allvarligt				x	
Samtal m förälder		x	x		x
Varningsklocka, samtala			/		
Allvarligt; Gör anmälan	x				

Figur 1 I det första steget presenteras att barnet Kim, 2 år, ofta kommer till förskolan i nattblöjan och Kim klamrar sig fast vid personalen när modern hämtar Kim. Modern är ensamstående, 23 år och har ett svagt socialt nätverk och är inte särskilt glad att träffa Kim på eftermiddagen då han klamrar sig fast vid personalen.

Vi ser att förskolechefen, specialpedagogen och förskolelärare 2 skulle välja att samtala med föräldern i denna situation. Förskolechefen och förskoleläraren 2 vill ta reda på moderns förklaring till varför Kim kommer till förskolan i nattblöjan medan specialpedagogen (som har utbildning i samtalsmetodik) vill föra en dialog om hur moderns psykosociala miljö upplevs

och om hon har kännedom om att det finns hjälp att få. Både förskolechef och specialpedagog lyfter att beroende på hur modern samarbetar i detta samtal påverkar huruvida de väljer att gå vidare med en anmälan till socialtjänsten eller inte.

Förskolelärare 1 i stadsdel A anser att det är allvarlig att Kim klamrar sig fast innan hemgång samt att modern inte är glad att se sitt barn. Kollegorna på förskolan arbetar tätt tillsammans vilket gör att förskolelärare 1 hinner samtala kort med dem innan hon går vidare till förskolechefen som anses ta oro på förskolan på största allvar. Förskolelärare 3 i stadsdel B anser däremot att det inte finns något allvarligt att reagera över. Att barnet kommer i nattblöja och inte vill åka hem beror troligen på andra saker än att barnet far illa enligt förskolelärare 3.

Steg 2

	Stadsdel A		Stadsdel B		Spec. ped
	Fsk 1	Fsk chef	Fsk 2	Fsk 3	
Inget allvarligt				x	
Samtal m förälder		x	x		ev /
Varningsklocka, samtala			/		
Allvarligt; Gör anmälan	x	/			x

Figur 2 Här möter vi Kim tre månader senare och det är höst. Förskolan ska på utflykt och Kim har inte rätt eller tillräckligt med kläder trots påminnelser. Personal har även lagt märke till att Kim är tystlåten men blir mycket aggressiv vid konflikter och integrerar därför inte bra med de andra barnen.

I följande steg kan vi se att förskolechefen, förskolelärare 2 och specialpedagogen skulle vilja ha ytterligare samtal med modern. Medan förskolelärare 2 vill fortsätta samtala med föräldern för att ta reda på bakomliggande orsaker till Kims förändrade beteende är förskolechefen och specialpedagogens mål med samtalet är att ge modern en chans att be om hjälp. De, förskolechefen samt specialpedagogen, upplever att fallbeskrivningen innehåller tecken på omsorgssvikt. De menar att om inte modern själv tar kontakt med socialtjänsten för att få hjälp i sitt föräldraskap eller sin bristande ekonomi, vilket anses vara bakomliggande orsak till missförhållandet, kommer förskolechefen respektive specialpedagogen att gå vidare med en anmälan till socialtjänsten.

Förskolelärare 1 anser att följdbeskrivningen inte är lika allvarlig som det första steget i fallet Kim, men eftersom det är en följdhändelse anses även steg 2 vara en allvarlig situation som bör anmälas till socialtjänsten. Enligt förskolelärare 3 finns inget i beskrivningen som väcker misstankar om att Kim kan fara illa. En reflektion görs över hur fel kläder Kim kan ha haft då de på förskolan annars har extra kläder som de kan låna ut till barnen vid behov.

Steg 3

	Stadsdel A		Stadsdel B		
	Fsk 1	Fsk chef	Fsk 2	Fsk 3	Spec. ped
Inget allvarligt					
Samtal m förälder			/		
Varningsklocka, samtala				/	
Allvarligt: Gör anmälan	x	x	x	x	x

Figur 3 I det sista steget får personal veta av ett annat föräldrapar, vars barn nyligen börjat på förskolan, att de sett Kim och hans mamma i parken. De är oroliga för att modern har dålig uppsyn och att hon ska ha ruskat om Kim när det var dags att gå hem från parken. Vid några tillfällen har personal försökt prata med Kim, men varken fått det bekräftat eller förnekat att han blivit slagen av sin mamma.

I det slutgiltiga steget är samtliga respondenter överens om att en anmälan bör göras. Många hänvisar till att det krävs ”mycket till” att ett annat föräldrapar ska välja att tala om för förskolan att någon brukat våld mot sitt barn och att det därför bör tas på största allvar. Några poängterar att det inte är säkert att det andra föräldraparet talar sanning, men att vad som sagts av föräldraparet kan ha ett samband med personalens egna misstankar om att Kim inte har det bra. Specialpedagogen väljer att först uppmana föräldraparet som sett händelsen att göra en anmälan till socialtjänsten då SoL 14:1 c uttrycker att *”var och en som får kännedom eller misstänker att ett barn far illa bör anmäla detta till socialnämnden”*. Även den tidigare formuleringen av SoL 14:1 omfattade denna möjlighet.

Som nämnt under rubriken *lagens påverkan* är det endast förskolelärare 1 som efter att ha läst lagförändringen väljer att agera annorlunda i samma fiktiva fall. Efter att ha läst lagförändringen tror förskolelärare 1 att hon skulle göra en anmälan redan vid steg ett, då misstankar om att barnet far illa väcks där.

I relation till tidigare forskning stämmer mitt resultat till viss del överens med studien Lundén (2010) presenterade. I studien gjorde barnomsorgspersonalen i större utsträckning än personal vid barnavårdcentraler bedömningar utifrån den snävare tolkningen av anmälningsplikten. Även om mina respondenter under rubriken *barnet* lägger stor vikt på barnets bästa och beteende dominerar det inte resonemangen i det fiktiva fallet. Vid flera tillfällen uppmärksammas moderns agerande men mer sällan påtalas Kims utveckling och hälsa. Lundén (2010) kom fram till i sin studie att anmälningar utifrån en vid tolkning av anmälningsplikten, med fokus på barnets utveckling och hälsa, oftare innebär en korrekt bedömning av omsorgssvikt. Då det fiktiva fallet inte är konstruerat utifrån en verklighetsändelse är det dock svårt att avgöra om personalen gjort en korrekt bedömning eller inte. Likväl som att svårigheten att bedöma när en anmälan ska göras kan förstås såsom Barnskyddsutredningen (refererad i

prop. 2012/13:10 s. 46) förklarar det. Till följd av spännvidden i anmälningssplikten, både vad gäller graden av misstanke och arten av de missförhållande som förväntas uppmärksammas, är det svårt för personal att alltid göra rätt bedömning om när en anmälan ska göras eller inte (ibid.). Spännvidden i anmälningssplikten kan ses som en förklaring till varför förskolepersonalen i denna studie resonerat och agerat olika.

Rädslor

att man inte bara står liksom som en egen ö, utan i ett sammanhang
(Förskolelärare 1)

Rädslor vid en anmälan som respondenterna tar upp är osäkerheten om anmälan kommer att innebära att barnets situation blir bättre. Detta gör att personal ibland tvekar att göra en anmälan trots att de har sina misstankar. Respondenterna i stadsdel A menar att det är viktigt att det finns ett stöd för dem som gjort anmälan, speciellt när rättsliga åtgärder kan bli aktuella.

Egna insatser

för man går hem på kvällarna ibland med en klump i magen
(Förskolechef)

Vissa misstankar leder inte direkt till en anmälan till socialtjänsten, vilket vi även sett i Fallet Kim. Förskolan har även egna resurser som de försöker utnyttja i de situationer som inte är akut farliga för barnet. Respondenterna berättar att de regelbundet har olika möten där de har möjlighet att diskutera och reflektera över barnens beteende likväl som kontakten med föräldrarna. Vid behov har förskolan möjlighet att skriva en handlingsplan för hur de kan hjälpa och stötta barnet i de svårigheter som barnet uppvisar. Samtal med föräldrar tas för att göra dem uppmärksammade på hur situationen uppfattas av förskolan och ger på så sätt föräldrarna möjlighet att göra en förändring eller be om stöd och tips från personalen. I stadsdel A har förskolan dessutom tillgång till ett resursteam bestående av bland annat psykologer.

Vad gäller relationen till föräldrar berör huvudparten av respondenterna att relationerna är goda och att det är viktigt att föräldrarna känner förtroende för förskolan. En förtroendefull relation möjliggör en mer öppen dialog även vid ämnen som är av svårare karaktär. Samtidigt talar förskolelärare 3 om att det vid en anmälan kan vara på gott och ont om relationen till föräldrarna är god. En god relation kan även kräva att ”oväntade anmälningar” behöver göras, då personal kan ha svårt att tro att just de föräldrarna skulle kunna utsätta sitt barn för fara. Samtidigt menar tre av respondenterna på olika sätt att hur relationen till föräldrarna ser ut inte ska påverka huruvida en anmälan ska göras eller inte när misstanke om att barn far illa finns.

Några respondenter reflekterar även över var gränsen för förskolan och föräldrars ansvar för barnet går. Det kan skapa konflikt mellan föräldrar och förskolan och ge personalen en känsla av att ”klampa in” i familjens personliga sfär. Samtidigt finns det en gräns för kulturella uppfostringsstrategier som förskolan kan acceptera.

Hänvisningar till lagen

*såna saker som är vardagliga.
Och skulle vi anmält allt sånt så hade vi inte haft något annat att göra*
(Förskolechef)

Tydligast framgår det i intervjun med förskolechefen och specialpedagogen att de är medvetna om anmälningsplikten, att vidare utredning inte krävs av förskola då det räcker med att det finns en misstanke för att göra en anmälan till socialtjänsten. Specialpedagogen menar däremot att en anmälan med fler konkreta exempel, vilket kan kräva dokumentering under en viss tid, får ett tydligare gehör hos socialtjänsten än en anmälan som endast innehåller känslouttryck för oron. Förskolechefen har noterat att det är gynnsamt vid inskolning av nya barn att ha ett samtal med föräldrarna att förskolan har anmälningsplikt och att de är skyldiga att göra en anmälan till socialtjänsten när de misstänker att ett barn far illa. Förtroendet föräldrarna har för förskolan är viktigt att främja, enligt förskolechefen, då detta kan ge förskolan möjlighet att hjälpa och stötta de familjer som har det svårare med barn uppfostran. Därför uppmanar förskolechefen även föräldrarna till att prata med förskolan då det är svårt. I de situationer som föräldrar anförtror sig förskolan med svårigheter i familjen och det framkommer att barn riskerar att fara illa, anser förskolechefen att en anmälan kan ha en motsatt effekt och vill hellre ge stöd och råd utifrån personalens kunskaper eller motivera föräldrarna att delta i någon av de föräldrautbildningar som finns.

Då en anmälan kan påverka relationen mellan förskolan och familjen negativt berättar specialpedagogen att på hennes arbetsplats är det oftast hon, i sin roll som specialpedagog, som samtalar med föräldrarna när en anmälan är aktuell. På så sätt bevaras det goda förhållandet mellan förskolelärarna och föräldrarna, medan specialpedagogen blir ”the bad guy” (respondentens uttryck).

Utifrån material under rubrikerna *egna insatser* samt *hänvisningar till lagen* vill jag utifrån tidigare forskning reflektera över innebörden av att ha en god relation till barnets föräldrar i förhållande till anmälningsbenägenheten bland personalen.

Vid flera olika studier berörs ämnet att det finns ett samband mellan risken att skada relationen till föräldrarna och anmälningsbenägenheten. Likväl har respondenterna problematiserat

innebörden av att ha en god relation till barnets föräldrar. Generellt menar respondenterna att det finns en god relation mellan förskolan och föräldrarna vilket bygger på ömsesidigt förtroende för varandra. Förskolechefen talar om detta bland annat då hon uppmärksammar att de redan vid inskrivning gör tydligt för föräldrarna vad anmälningsskyldigheten innebär. Samtidigt kunde förskolechefen uppleva att det var svårt att motivera en anmälning när föräldrarna i förtroende ombett hjälp att hantera sitt barn. Att riskera klientens förtroende för behandlaren nämner Brosig & Kalichman (1992) som en grund till tvekan att göra en anmälan. Förskolelärare 3 belyser även en situation som hon varit med om där förskoleläraren upplevde att det var oväntat att ett föräldrapar utsatte sitt barn för risk för fara. Hindberg (2001) menar att det finns en risk för att personal överidentifierar sig med föräldrarna vilket gör att det kan bli svårare för personalen att se när barnets hälsa och utveckling utsätts för fara. Hindberg har även funnit att personal kan uppleva att bland det svåraste att göra är att misstänkliggöra föräldrar. Som tidigare nämnt påtalar forskning att det bland yrkesverksamma finns en oro för att skada relationen mellan förskolepersonalen och barnet alternativt föräldrarna, repressalier för barnet eller rädsla för att ”ställa till det” för barnet eller familjen och som i sin tur riskera att vara ett hinder för att en anmälan görs trots att misstankar finns (Abrahams et al, 1992; Socialstyrelsen, 2004). I stadsdel B har specialpedagogen axlat rollen ”the bad guy”, som hon själv uttrycker det, för att underlätta för de övriga i personalen på förskolan att upprätthålla en god relation med barnet och föräldrarna. Specialpedagogen anses av personal vara en tillgång på förskolan då hon har mer erfarenhet och utbildning att identifiera situationer där barn riskerar att fara illa. Avslutningsvis uppmärksammas det av barnskyddsutredningen (2009) att det är riskfullt när personalen gör etiska övervägande mellan förväntad nytta kontra risken att skada barnet, vilket dessutom strider mot hur anmälningsplikten är formulerad. Förskolechefen och specialpedagogen visar att de är medvetna att det enbart är socialtjänstens ansvar att utreda de misstankar som väcks på förskolan. Specialpedagogen förtydligar dock att det kan vara nödvändigt, och en fördel, att till viss del utreda misstankarna innan anmälan görs.

Relation till socialtjänst

Att kunna ringa till och avidentifierat rådgöra med socialtjänsten vid osäkerhet om en anmälan bör göras eller inte är ett uppskattat verktyg av förskolechefen, specialpedagogen och förskolelärare 1. Specialpedagogen berättar om en händelse där, tack vare ett samtal från förskolan, beslutade sig en socialarbetare från utredningsenheten att besöka förskolan rörande ett ärende som socialtjänsten funderat över att avsluta. Förskolechefen har däremot erfarenhet

av att ha blivit pressad att besluta om hon ville göra en anmälan eller inte snarare än att få diskutera om det fanns en grund för hennes oro. Dock verkar den händelsen inte dominera förskolechefens syn på socialtjänsten då hon idag ofta använder sig av oidentifierad rådgörning med en mottagning inom socialtjänsten där hon har möjlighet att diskutera tveksamma situationer och får tips om hur hon ska bemöta föräldrar och barn för att få en bättre förståelse av situationen.

Förskolelärare 3 önskar att socialtjänsten hade varit mer synlig, både bland personal på förskolan och bland föräldrarna till barnen, för att på så sätt minska den negativa tonen i anmälningsplikten. Förskolechef och specialpedagog talar gott om de olika insatser de känner till att socialtjänsten erbjuder och att de försöker att uppmana föräldrar att delta i dessa.

Förskolepersonal som gräsrotsbyråkrat

I resultatet kan vi se att respondenterna har agerat och resonerat snarlikt varandra i vissa situationer, medan de vid andra tillfällen gjort det annorlunda. Hur kan det förekomma vid situationer där lagtext tydligt förmedlar att anmälningsplikt råder? Lipsky (1980) skriver att i en människobehandlande organisationer är gräsrotsbyråkraternas arbete beroende av att ett handlingsutrymme finns. Lipsky (ibid.) menar att gräsrotsbyråkratens inte kan fransäga sig ansvaret att följa regler och lagar som beslutas av administration högre upp. Reglerna skapar en form av standard, men då de kan vara motstridiga och tvetydiga är det i vissa fall endast möjligt att följa dem selektivt. SoL 14:1 uttrycker tydligt att professionella som arbetar med barn ska anmäla då de misstänker att barnet far illa. Däremot framkommer inte vad som kan anses som misstänksamt. En grundsten i gräsrotsbyråkratens arbete är enligt Lipsky (ibid.) att deras arbete är för komplext för att reducera det till en generaliserbar mall som gäller i alla situationer. En annan grundsten är att beslut måste fattas i den mellanmänniska dimensionen där det krävs att gräsrotsbyråkraten tar hänsyn till det unika i situationen medborgaren befinner sig i.

I resultatet kan vi se att flera av respondenterna först vill ta reda på bakgrunden till moderns agerande innan de gör bedömningen om en anmälan behöver göras. Detta är ett sätt att ta hänsyn till det unika för just denna individ. Det är flera av respondenterna som talar om att ett barns förändrande beteende är något som väcker misstänksamhet bland personalen. Samtidigt förtydligar de den komplexa situationen att ett förändrat beteende även kan bero på vardagliga saker eller helt enkelt barnets naturliga utveckling, vilket gör att bedömningar om att ett barn far illa inte kan göras för hastigt.

Vidare menar Lipsky (ibid.) att medborgare förväntar sig att få ett mer flexibelt och förstående bemötande av en gräsrotsbyråkrat än exempelvis en automatisk telefonservice. På så sätt blir det näst intill omöjligt för gräsrotsbyråkraten att agera helt objektivt och byråkratiskt. Att det finns ett handlingsutrymme gör att medborgare förväntar sig bättre förutsättningar att få ett beslut som är gynnsamt för individen. Relationen mellan organisation och gräsrotsbyråkraten har däremot ytterligare inneboende konflikter, menar Lipsky (ibid.).

Konflikt mellan klientcentrerade mål och socialingenjörskonst mål

Ibland fungerar social ingenjörskonst objektiv som ett sätt att placera individer hos de professionella. På så sätt skapas oundvikliga konflikter mellan de klientcentrerade målen och organisationens ramverk (Lipsky, 1980). Ett exempel är att förskolan ska vara en förberedelse för barnen inför den obligatoriska grundskolan likväl som att den ska ha en socialiserande funktion. Samtidigt ställer socialtjänstlagen krav på förskolelärarna att ha kunskap och vara uppmärksamma på tecken om att ett barn far illa baserat på att förskolepersonalen har stor tillgång till att observera barn och identifiera omsorgssvikt.

I konflikten mellan klientcentring och socialingenjörskonst kan samtycke från klienten sökas av gräsrotsbyråkraten genom kontrollen som de professionella besitter över de resurser klienten önskar få tillgång till, alternativt genom hot om tvång eller faktisk tvång.

I resultatet ser vi detta ske då förskolechefen och specialpedagogen har misstankar om att Kim far illa men önskar ge modern en chans att förklara och förändras. Modern har inget annat val än att göra det respondenterna önskar då de annars kommer att gå vidare med anmälan som kan innebära tvingande åtgärder. Detta är ett normativt stadgande så väl som ett sätt att utnyttja social kontroll genom sin yrkesroll (ibid.).

Även i yrken vars roll på olika sätt är tvingande finns det gräsrotsbyråkrater som frångår normen av respekt för individen. Med andra ord kan det hända att de professionella inte skulle gå vidare med anmälan på samma sätt om de i verkligheten fått höra moderns förklaring till de olyckliga händelserna. Detta blir synligt då förskolechef talar om situationer hon varit med om där föräldrar som anförtrott sig något som egentligen ligger som grund för en anmälan, har förskolechefen haft svårt att för sig själv motivera att göra en anmälning i anslutning till samtalet. Då gräsrotsbyråkrater ofta arbetar med icke-frivilliga klienter krävs en balans mellan tvång och nyttighetsaspekten.

Konflikt mellan klientcentrerade mål och organisatoriska

Möjligheten för gräsrotsbyråkrater att arbeta klientcentrerat begränsas av de organisatoriska kraven att arbeta effektivt och utifrån de resurser som finns tillgängliga. Frågan är hur man bemöter individer utifrån vad som ter sig lämpligt för klienter i en större skala (eng. *on a mass basis*) då konflikt uppstår i att bemöta klientens enskilda behov gentemot effektiviseringskravet. Vad som väger tyngst kan även bero på den rådande politiska agendan. Trots dessa inneboende konflikter i organisationen måste den enskilda gräsrotsbyråkraten hitta en väg att, i det dagliga arbetet, balansera å ena sidan individens och å andra sidan organisationens intressen (Lipsky, 1980).

Jag finner att i situationer där förskolepersonalen möter barn som inte agerar som förväntat, försöker ändå personalen att förstå det individuella barnet och hjälpa det utifrån dess egna förutsättningar. Vad gäller relationen till föräldrarna menar respondenterna att den är god och att det är möjligt att diskutera uppfostringsstilar med dem. Det ter sig att i relation till föräldrar framhäver personalen de organisatoriska målen tydligare än i relationen till barnen. Detta uttrycks exempelvis av förskolelärare 1 berättade att de på förskolan kan, efter samtal med föräldrar, se förändringar hos föräldrarnas beteende som bättre passar den dagliga verksamheten. Exempelvis såsom att barn lämnas i tid och i en ny blöja. Däremot talar ingen av respondenterna om förväntade förändringar hos barnet. Å andra sidan kunde detta ha varit mer framkommande om uppsatsens ämne varit annat vilket i sig belyser den balans förskolepersonalen måste göra mellan de klientcentrerade målen och de organisatoriska. Att hänvisa till de organisatoriska målen kan få gräsrotsbyråkraten att verka stelbent då individen förväntar sig att få ett mellanmänniskt bemötande och på så sätt kan det förstås varför specialpedagogen väljer att ta de svåra samtalen med föräldrar som inte behandlar sina barn väl med risk att bli bemött som en "bad guy". Lika så problematiserar förskolelärare 1 den dualistiska rollen att finnas för barnet och möta föräldrarna dagligen. Förskoleläraren syftar till att det är hennes arbete att se till barnen bästa men menar att det inte är helt okomplicerat att dagligen möta föräldrarna som håller agg mot personalen då de påstår att föräldrarna gör sitt egna barn illa.

Målkonflikt och rollförväntningar

Lipsky (1980) problematiserar att när det finns en stor spännvidd mellan olika mål för verksamheten samtidigt som det finns lite utrymme för att agera olika är kollegors åsikter avgörande för att vidmakthålla arbetsmoralen. I resultatet ser vi detta då både flera av

respondenterna hänvisar till de stöd de har i sina kollegor samt att förskolechefen anser att det är viktigt att kollegor stöttar varandra till att samtala med chefen då misstankar om att ett barn far illa finns. Likt Lipskys (ibid.) liknelse till polisen måste förskolepersonal agera utifrån lagar som de inte skrivit där behovet av tillämpandet varierar över tid och plats. Som exempel talar specialpedagogen om att hon är medveten om att lagen inte ställer krav på att vidare utredning ska göras av personalen. Samtidigt har specialpedagogen uppfattningen att en utförligare anmälan, vilket kräver mer utredning från förskolans sida, bemöts med större allvar hos socialtjänsten. På så sätt är det de rutiner och beslut som görs i det dagliga arbetet för att hantera osäkerheten av arbetet som utgör organisationens policy. Därför kan rutiner se olika ut trots att lagen är den samma för hela riket.

Med det sagt är det svårt att bedöma om lagändringen kommer att innebära en faktisk förändring i praktiken. Min empiri visar på att det inte gör någon skillnad, men då detta är en kvalitativ undersökning, med ett litet urval, kan en inte utesluta att en förändring kan ske i framtiden, och att mina respondenter då skulle ge andra svar, eller att andra rutiner råder på andra förskolor. Som nämnt i inledningen av detta avsnitt begränsar lagar och regler gräsrotsbyråkratens handlingsutrymme. Att förskolepersonalen väljer att inte agera kan förstås som att lagstiftningen endast är en av flera faktorer som påverkar hur förskolepersonalen väljer att agera, utifrån sitt handlingsutrymme, i den givna situationen.

Uppsatsens sammanfattande resultat

I detta arbete har jag valt att studera anmälningsplikten i Sverige. Detta har gjorts utifrån semistrukturerade intervjuer med fem yrkesverksamma inom förskolan i Malmö. Teman i intervjuerna har varit vad personalen uppfattar som att ett barn far illa eller riskerar att fara illa, hur de bemöter sina misstankar inom verksamheten och vilka möjliga svårigheter som kan finnas vid en anmälan till socialtjänsten. Därtill har diskussion först hur lagförändringen enligt proposition 2012/13:10 har eller kan påverka deras arbete.

En svårighet med min frågeställning om hur lagförändringen förändrar personalens agerande är att det är en ny lag som fåtalet ännu har tagit del av, alternativt märkt skillnaden av.

Förskolechefen och specialpedagogen hade till viss del märkt av lagförändringen då utredningsenheten någon gång under våren återkopplat till dem vid en anmälan, men upplevde samtidigt att de var osäkra på hur den nya formuleringen såg ut. En förändring kan likväl beskrivas hur personalens inställning till anmälan har förändrats till följd av lagändringen.

Genom min metod har jag däremot haft svårt att fastställa denna möjliga förändring. Det jag

däremot kan konstatera utifrån mitt resultat är att den nya formuleringen av lagen inte innebär att personal väljer att agera annorlunda i det fiktiva fallet de blev presenterade för. Det fiktiva fallet var konstruerat för att skapa en ”gråzon” huruvida misstankar väcks såväl som om anmälan bör göras. En möjlig förklaring till varför lagförändringen inte innebar någon förändring i personalens agerande kan vara att den inte var applicerbar på det enskilda fiktiva fallet. Alternativt att lagförändringen inte skiljer sig särskilt från den tidigare formuleringen alternativt den rådande praxis på förskolorna. En studie med olika fiktiva fall skulle kunna ge andra utfall.

Vad gäller mina övriga frågeställningar fann jag samband mellan tidigare forskning och mina resultat att återkoppling har en positiv effekt samt att relationen till föräldrarna har en påverkan för anmälningsbenägenheten. Utifrån Lipskys teori fanns jag stöd att förväntningar, riktlinjer, mål och krav påverkar de professionellas beslut. Detta kan i sin tur skapa förståelse till varför individer agerar olika i en given situation trots att lagen tydligt uttrycker att anmälan ska göras vid misstanke om att ett barn far illa. Hur organisationen sammantaget agerar sänder i sin tur ut signaler till föräldrarna vad som anses som ett acceptabelt beteende hos barnen och dess föräldrar.

Avslutande diskussion

Jag har tidigare antytt att Lipskys teori i vissa situationer kan vara svår att applicera i förhållande till uppsatsens syfte. Detta då han tar ansats utifrån relationen mellan en byråkrat som besitter resurser och klienten, eller medborgare som han benämner dem, som söker att få tillgång till resurserna. Tyvärr menar Lipsky (1980) att dessa resurser aldrig kommer att vara tillräckliga och att efterfrågan alltid kommer att vara större än utbudet. Det i sin tur skapar en konflikt mellan gräsrotsbyråkraten och dess organisation som representeras av överordnad chef där gräsrotsbyråkraten kommer att söka större autonomi för att kunna utöva större handlingsutrymme till medborgarens fördel. Chefen kommer samtidigt att försöka att begränsa autonomi och arbeta för att de anställda ska arbeta likartat, effektivt och inte distribuera resurserna frikostligt.

Som tidigare nämnts framhäver Lipsky att lärare är gräsrotsbyråkrater då deras mål med undervisningen är att se alla barnen och ge dem samma mängd resurser, men att i verkligheten är detta inte helt okomplicerat. Olika barn kräver olika mycket uppmärksamhet och det kan finnas olika åsikter huruvida skolan ska främja de enskilda individernas framgång (som ibland kallas "elitiska") eller prioritera andra aspekter såsom att socialisera eleverna genom samarbeten.

Även förskolan har ett utbildningsuppdrag och som mål att de resurser förskolan har ska vara tillgängliga för alla barnen. I min studie placeras däremot förskolepersonal i en situation där de ska besluta om medborgaren, barnet och dess familj, ska slussas vidare till en annan myndighet med andra resurser. Som regeringen framhäver i propositionen 2012/13:10 är bland annat förskolepersonal en viktig förmedlare för socialnämnden att ett hjälpbehov finns bland barn. Genom att inte göra en anmälan på misstanke att ett barn far illa hindrar personalen medborgarna att få tillgång till resurserna socialtjänsten har tillgång till. Samtidigt framgår det i propositionen 2012/13:10 att förskolans resurser inte ska underskattas. De förskolorna jag har besökt har haft tillgång till specialpedagog, psykologer och återkommande utbildningar hos socialtjänst vad gäller anmälningsplikt samt informationsträffar om föräldrautbildningar.

En anmälan om att ett barn far illa tillhör ändå inte till det ordinarie arbetet på förskolan. På så sätt har det emellanåt varit svårt att använda Lipskys teori om hur förskolepersonal som gräsrotsbyråkrater utnyttjar sin makt genom användandet av sitt handlingsutrymme för att ge, eller förhindra, medborgaren att få tillgång till förskolans resurser.

Utöver detta hamnar gräsrotsbyråkraten i en rollkonflikt då deras förväntningar på att kunna hjälpa människor genom sitt arbete inte är fullt så realistiskt på grund av att, som tidigare nämnt, resurserna aldrig är fullt tillräckliga. Gräsrotsbyråkrater blir på så sätt å ena sidan, en representant för organisationen gentemot medborgaren och å andra sidan ska gräsrotsbyråkraten försvara medborgaren gentemot samhälliga orättvisor. Det är här det har varit möjligt att göra kopplingar till Lipskys teori om hur förskolepersonalen kan utnyttja sitt handlingsutrymme och de inneboende konflikter de kan ställas inför.

En möjlig utveckling av studien jag har gjort skulle vara att göra en jämförande studie mellan resonemang som förskolechefer gör och socionomer som arbetar på utredningsenheten för Individ och Familj. Frågor som berör relationen och förväntningar de olika myndigheterna har på varandra kan ge större klarhet i varför anmälningar om att barn far illa görs i liten utsträckning. Det skulle även kunna vara möjligt att utifrån beslutsfattande psykologi och forskning eller teorier om policy implementering söka förståelse för hur lagars formuleringar påverkar det praktiska arbetet.

Referenslista

- Abrahams, N. N., Casey, K. K., & Daro, D. D. (1992). Teachers' knowledge, attitudes, and beliefs about child abuse and its prevention. *Child Abuse And Neglect*, 16(2), 229-238. doi:10.1016/0145-2134(92)90030-U
- André Löffholm, C., & Sundell, K. (2003). Social barnavård i Stockholms stadsdelar: en kvantitativ beskrivning av inkommen information och beslut under 1: a kvartalet 2002. FoU rapport nr 2003:1. Stockholms Socialtjänstförvaltning: FoU-enheten (elektronisk)
- Balldin (2010) "Förskolan och de utsatta barnen –utmaningar och möjligheter" i SOU 2010:64 Se de tidiga tecknen - forskare reflekterar över sju berättelser från förskola och skola. Stockholm: Regeringskansliet, FA/kommittéservice
- Blomberg, H., Kroll, C. & Meeuwisse, A. (2012): Nordic social workers' assessments of child welfare problems and interventions: a common model in child welfare?, *European Journal of Social Work*, DOI:10.1080/13691457.2012.685700
- Brosig, C. L., & Kalichman, S. C. (1992). Child Abuse Reporting Decisions: Effects of Statutory Wording of Reporting Requirements. *Professional Psychology: Research And Practice*, 23(6), 486-492. doi:10.1037/0735-7028.23.6.486
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Cocozza, M. (2007). *The Parenting of Society: From Report to Support*. (Doctoral dissertation). Institutionen för klinisk och experimentell medicin. (elektronisk)
- Cocozza, M. (2003) "Anmälningssplikten som instrument för att identifiera barn som behöver samhällets skydd" ingår i Barn- och ungdomspsykiatriska kliniken vetenskapliga rapportserie. Avdelningen för barn- och ungdomspsykiatri, Rapport nr 26 juni 2003, Institutionen för molekylär och klinisk medicin, Hälsouniversitetet (elektronisk)
- Egelund (2008) "Vinjettstudier" i Meeuwisse, A., Swärd, H., Eliasson-Lappalainen, R. & Jacobsson, K. (red.) (2008). *Forskningsmetodik för socialvetare*. (1. utg.) Stockholm: Natur & kultur.
- Färçaş, A. A., & Roth, M. M. (2011). Preschool and primary school teachers' role in detecting and reporting child abuse and neglect cases. *Journal Plus Education / Educatia Plus*, 7(2), 9.
- Feng, J., Huang, T., & Wang, C. (2010). Kindergarten Teachers' Experience with Reporting Child Abuse in Taiwan. *Child Abuse & Neglect: The International Journal*, 34(2), 124-128.
- Gegner, F. (2009) FoU Skåne skriftserie 2009:5, Förhandsbedömningar i barnavårdsärenden – Tre kvantitativa studier med fördjupning.
- Haj-Yahia, M. M., & Attar-Schwartz, S. (2008). Attitudes of Palestinian pre-school teachers from Israel towards reporting of suspected cases of child abuse and neglect. *Child & Family Social Work*, 13(4), 378-390. doi:10.1111/j.1365-2206.2008.00562.x
- Hindberg, B. (2001). *När omsorgen sviktar: om barns utsatthet och samhällets ansvar*. (2., rev. uppl.) Stockholm: Rädda barnen.

- Jergeby, U., & Soydan, H. (2002). Assessment processes in social work practice when children are at risk: A comparative cross-national vignette study. *Journal Of Social Work Research And Evaluation*, 3(2), 127-144.
- Kenny, M. (2001). Child abuse reporting: Teachers' perceived deterrents. *Child Abuse And Neglect*, 25(1), 81-92. doi:10.1016/S0145-2134(00)00218-0
- Killén, K. (1993). *Svikna barn: om bristande omsorg och vårt ansvar för de utsatta barnen*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Kommittén mot barnmisshandel (2001). *Barnmisshandel: att förebygga och åtgärda : slutbetänkande*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer (Elektronisk) [SOU 2001:72]
- Larsson-Swärd, G. (2009). *Vem bryr sig?: Barnperspektivet inom förskola, skola, socialtjänst, BUP och polis*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Lipsky, M. (1980). *Street-Level Bureaucracy- Dilemmas of individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation
- Lundén, K. (2010). *Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn: vad kan vi lära av forskningen?*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset. (elektronisk)
- Olsson, S. (2011). *Sekretess och anmälningsskyldighet i förskola och skola*. (4., [omarb. och utök.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2013-03-14) *tabell 2* (elektronisk) *Skolverkets officiella hemsida* <<http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik/forskola/barn-och-grupper>> [Hämtat 2013-08-17]
- Sverige. Regeringen (2012). *Regeringens proposition 2012/13:10: Stärkt stöd och skydd för barn och unga* Stockholm
- Sverige. Regeringen (2003). *Regeringens proposition 2002/03:53: Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.* Stockholm
- Sverige. Barnskyddsutredningen (2009). *Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU): betänkande*. Stockholm [SOU 2009:68]
- Sverige. Socialstyrelsen (2004). *Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn*. Stockholm (elektronisk)
- Svensson (2008) ”Att vara socialarbetare” i Svensson K., Johnsson, E. & Laanemets, L. (2008). *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. (1. utg.) Stockholm: Natur & kultur.
- Sundell, K. (1997). Child- care personnel's failure to report child maltreatment: some Swedish evidence. *Child Abuse & Neglect*, 21(1), 93-105.
- Vetenskapsrådet (1990) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*

Bilagor

Bilaga 1, Lagformuleringar

Tidigare formulering av SoL 14:1

Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet socialtjänsten och kriminalvården är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningsskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och unga eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. För familjerådgivning gäller i stället vad som sägs i tredje stycket.

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller utsätts för fysisk eller psykisk misshandel i hemmet.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av skydd. Om anmälan från Barnombudsmannen gäller bestämmelserna i 7 § lagen (1993:335) om Barnombudsman.

Skollagen (2010:800) 29 Kap 13 §

Samverkan och anmälan till socialnämnden

Huvudmannen för verksamhet som avses i denna lag och den som är anställd i sådan verksamhet, ska på socialnämndens initiativ i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 14 § och offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Bilaga 2, Vinjett

Efter datainsamlingen har stavfel upptäckts och korrigerats.

Steg 1;

Kim 2 år lämnas ofta sent till förskolan och många gånger fortfarande i nattblöjan. Kims mamma är ensamstående med svagt socialt nätverk och är 23 år. Det händer att Kim klamrar sig fast vid dig när Kims mamma kommer och hämtar på eftermiddagen och det är dags att gå hem. Vid dessa tillfällen har du märkt att Kims mamma inte tycks vara särskilt glad över att se Kim heller.

Steg 2;

3 månader senare har ni en utflykt med barnen. Ni har informerat föräldrarna muntligt samt skriftligt om att barnen bör ha varmare och vattentåligen kläder då det nu börjar bli kallare i och med att det är höst. Kim saknar både vantar, mössa och har endast en tunn sommarjacka. Det är inte första gången Kim inte har rätt eller tillräckligt med kläder trots att ni pratat med Kims mamma om detta. Ni har lagt märke till att Kim är ett tystlåtet barn som helst inte vill leka med de andra barnen. När det väl sker händer det att Kim blir aggressiv då han inte får som han vill.

Steg 3;

Du får veta av ett föräldrapar, vars barn nyligen börjat på er förskola, att de sett Kim och hans mamma i parken några gånger, och att de upplever att Kims mamma har dålig uppsikt över Kim. De menar att hon sitter och stirrar ner i sin mobil hela tiden medan Kim leker flera meter bort. Någon gång har de även sett Kims mamma ruska om Kim då han inte ville gå hem från parken när det var dags.

Du har vid några tillfällen försökt att prata med Kim om hur relationen med mamma är och om hon någon gång slagit Kim. Kim har varken bekräftat eller förnekat detta.

Bilaga 3, Rangordningslista 1

Här nedan följer listor över vad de enskilda intervjupersonerna ansåg vara tecken på att ett barn far illa eller risker att fara illa. Därefter har de fått rangordna dessa utifrån vad som ansågs vara svårast för dem att avgöra om en anmälan enligt SoL 14:1 bör göras. Intensiteten i rangordningen minskar, där siffran 1 motsvarar vad som anses vara svårast att bedöma och den högsta siffran är lättast.

Vad som är svårast att veta om en ska göra en anmälan till socialtjänst

Förskolelärare

(Fsk 1)

1. Lämnas vid fel tid till förskolan
2. Barnet har inte rätt kläder
3. Barnet ljuger frekvent
4. Barnet vågar aldrig stå för vad man gjort (om det är något negativt)
5. Barnet har smutsiga kläder
6. Barnet drömmer "ovanligt" mycket mardrömmar
7. Barnet ser aldrig/sällan i ögonen
8. Våldigt tystlåten, inåtvänd, inte berättar. Socialt agerande, svårigheter i gemenskap. Utåtagerande.
9. Barns berättelser. Känslomässiga sjukdomar (t.ex. missbruk i hemmet)

Kända brännskador väcker misstanke men inte tillräckligt för att göra en anmälan

(Fsk 2)

1. Barnet kissar på sig ofta
2. Barnet vill inte äta
3. Barnet har smutsiga kläder
4. Barnet vill vara avskildes, för sig själv
5. Barnet är tystlåtet
6. Aggressiva lekar
7. Våldsamma barn
8. Ofta konflikter vid hämtning/lämning

(Fsk 3)

1. Samtal med föräldrar, deras syn på barnet
2. Information från andra föräldrar
3. Dålig hygien, samma blöja
4. Fysiska tecken

Specialpedagog

1. Skyggar när man höjer rösten
2. Barn som ändrar beteende
3. Föräldrar som betar sig underligt (psykiskt ostabilt)
4. Blåmärken på ovanliga ställen, ex. rygg och mage
5. Vuxna som berättar att någon slår eller misshandlar i familjen/hemmet
6. Barns berättelser. Barn som signalerar att de mår dåligt

Förskolechef

1. Nedstämdhet, tystlåtna (ledsna hemma, ensam hemma om kvällar)
2. Barns berättelser, bråk mellan föräldrar
3. Utåtagerande
4. Barn är smutsiga. Barn är trötta
5. Ändrat socialt beteende (lek, samspel)
6. Kännedom om dålig psykosocialmiljö
7. Barns berättelse, förälder slår
8. Synliga märken av fysisk misshandel

Bilaga 4, Rangordningslista 2

Här nedan följer listor över vad intervjupersonerna ansåg påverkade dem i deras omgivning när de misstänker att ett barn far illa eller riskerar att fara illa. Därefter har de fått rangordna vilka faktorer som är mest avgörande i en situation där det är mycket tveksamma om en anmälan enligt SoL 14:1 ska göras. Det första är det som är det mest avgörande. I vissa fall är de sista faktorer sådana som anses att de inte borde avgöra beslutet.

Vad är viktigast att ha tillgång till/mest avgörande i sin omgivning när en är osäker om anmälan ska göras, misstankegraden är låg

Förskolelärare

(Fsk 1)

1. Trygghet i profession, sätta barnet främst
2. Inte ensam
3. Handlungsplan
4. Stöd från chef
5. Samarbete med socialtjänst
6. Möjlighet till workshop/förebyggande arbete
7. Relationen till barnet
8. Relation med föräldrarna

(Fsk 2)

1. Barnets bästa
2. Kunskap om barnet
3. Familjeförhållanden, risken att de förändras?
4. Barnets agerande
5. Tidigare erfarenheter av att göra anmälan

(Fsk 3)

1. Tredje part med vana av anmälningar
2. Olika åsikter inom personalgrupp
3. Tidigare erfarenheter av misstankar
4. Rädsla att skada familjen
5. Personal har en nära relation till familjen

Specialpedagog

1. Rådgivning med socialtjänst (anonymt)
2. Trygghet i yrkesroll
3. Trygg i arbetskollegor

Förskolechef

1. Föräldrarnas förtroende till förskolan
2. Möjlighet att rådgöra med socialtjänst
3. Mod för barnets skull
4. Gott samarbete i arbetslaget
5. Oro att barnet blir hotat pga skvaller
6. Rädsla för att göra en anmälan
7. Kulturskillnader, avsaknad av redskap för föräldrar